

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

Monachii [u.a.], 1749

Caput VI. Habeatne lex vetus auctorem Deum?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83665](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-83665)

& auferre ordinem dependentiae: sed posita generatione parentum, nequit efficiere, ut filii non sint, nec debeant genitoribus honorem in iis, quae cum religione, & Dei cultu non pugnant.

21.
Quid Episcopie.

Ex dictis constat quid dicendum sit de Episcopie. Si enim haec accipiatur

pro sola interpretatione, & declaracione, haud dubium quod locum habet in lege naturae. Si autem accipiatur pro legis abrogatione, & aliquorum exceptione à communis legis prescripto; certissimum est non dari in lege naturae, absque mutatione rerum, την επιτείνειν.

C A P U T VI.

Habeatne lex vetus auctorem Deum?

S U M M A R I U M.

1. De Auctore legis veteris Propositione 1.

2. Probatur 1. & 2. Pars propositionis.

3. 4. & 5. Objectionibus respondeatur.

6. Propositione 2. Probatur.

7. 8. Usque ad 28. Objectiones diversi modo.

I.
De auctore
legis veteris.

PROXIME sequitur, ut petractemus de lege veteri, ac primum de illius Auctore. Quidam enim partim à Deo, partim à Moyse, partim à Senioribus institutam autumarunt: atque huic quodammodo tolerabili nefaria accessit opinio Manichaeorum & Marcionitarum, latam fuisse à diabolo, vel malorum omnium principio. Controvexitur etiam, an à Deo, vel ab Angelis lata fuerit, quam postremam dubitationem expedivimus differentes de Verbo aeterno, ejusque facta antiquis Patriarchis apparitione cap. 8. lib. VII. Itaque in praesentia priores duas suscipimus ventilandas.

Propositio I. PROPOSITIO I. Verus testamentum est à Deo, neque illi Moyse, aut Seniores aliquid pro libitu addiderunt: Moyse vero sicut legis à Deo institutæ promulgator.

Demonstratur prima pars auctoritate Scripturarum, Traditione, atque argumentatione Theologica. Exodi xx. legimus: *Locutus est Dominus cunctos sermones hos. Malach. IV. 4. Memento legis Moysis servi mei, quam mandavi ei in Horeb ad omnem Israelem, precepta & judicia.* Deum præterea in Moyse, & Prophetis fuisse locutum Apostolus Paulus affirmit initio Epistolæ ad Hebreos: necnon Petrus in Act. Apost. cap. III. v. 18. Zacharias cap. 1. Luke v. 70. Idem sacri libri ubique testantur, ita, ut merito Christus Dominus Phariseos increpans Matt. xv. 6. dixerit: *Vos irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras.* Quod vero attinet ad Patres, plura de hoc arguento scripsit S. Pater Augustinus in libris contra Faustum, Tertullianus adversus Marcionem, Hieronymus in Epistolam ad Titum: nec de communi aliorum sensu aliqua occurrit in hac re dubita-

tio. Quare Toletanum Concilium in Fidei Confessione, *Si quis dixerit (inquit) aut crediderit alterum esse Deum priscae legis, alterum Evangeliorum, anathema sit:* ac similia fess. IV. Tridentini fuere decreta. Atque rationem optimam profert Doctor Angelicus I. 2. q. 98. art. 2. quoniam lex vetus homines ordinabat ad Christum cum perhibendo de ipso testimonium, tum removendo à cultu idolorum. Quod sequenti capite IX. nonnullis animadversionibus illustrabo. At diabolus nunquam legem instituisset, *ut homines adducerentur ad Christum, per quem erat eiiciendus,* inquit ibidem S. Thomas. Non fuit ergo Diabolus legis veteris institutor, sed, ut Scriptura, Traditione, & vis ratiocinandi demonstrat, habet illa verum Deum auctorem.

Altera pars, videlicet quod Moyses PROBATOR pars. fuerit duntaxat legis promulgator, ostenditur primo ex verbis ipsius Moysis Deut. vi. *Hec sunt precepta, & ceremoniae, atque iudicia, quæ mandavit Dominus Deus noster, ut docerem vos.*

Accedit testimonium Apostoli ad Galat. IIII. 19. *Scribentis legem ordinatur per Angelos in manu mediatoris.* Quo in loco nonnulli Mediatorem intelligunt Christum Dominum: sed cum ibidem opponatur lex vetus Evangelio, puto Mediatorem appellari Moysem, maxime quod Paulus iis verbis *in manu mediatoris, εν χειρι μετρια* aperte loquitur coherenter ad verba ipsius Moysis Deut. v.

5. *Ego sequenter & medius fui inter Dominum & vos, κατω αντικειμενων μετονυματων, ον δικαιον.* Et quidem si aliquid pro libitu Moysem præcepisset, foret præsertim mandatum repudii, de quo Matth. xix. v. 8. At lex de matrimonio dissolvendo nulla est, ut superiori capite explicavi: neque hanc legem poterat

rat ferre Moyses suam auctoritate, quoniam legitimum matrimonium ratum & consummatum nequit humana potestate dissolvi. Tandem si Moyses legis institutor esset habendus, maxime quod lex illi attribuitur Luc. 11. v. 22. secundum legem Moysi, & Matth. viii. 4. Offende te Sacerdoti, & offer munus, quod praecepit Moyses. At frivola haec ratio est. Primum, quia pricri loco agitur de purgatione mulieris post partum, de qua ipse Dominus legem tulit, ut constat ex cap. xii. Levitici, imo & ipse Lucas illico subiungit: *Sicut scriptum est in lege Domini.* Et legem pariter de leprolo mundato commemorata in cap. viii. Matth. Deum habere auctorem liquet ex cap. xiv. Levitici. Deinde Legem de honorandis parentibus à Deo latam constat ex cap. xx. Exodi, & nihilominus legitur apud Marcius cap. vii. v. 10. *Moyses enim dixit; Honora patrem, & matrem.* Postremo lex vetus, ut à nova distinguantur, debet à Mediatore & promulgatore nomen accipere: quippe Dominus utriusque est auctor atque institutor.

3.
Objec
tio
contra 1.
partem,

Responso.

Oppones adversus priorem partem. Eccli. cap. 3. v. 14. legimus: *Didici, quod omnia opera quæ fecit Deus perseverent in eternum,* Deut. autem xxxii. 4. *Dei perfecta sunt opera.* Atqui lex Moysica neque perpetua fuit, neque perfecta. Igitur non erat opus Dei. Et vera quomodo opus Dei dici debet, quod ad bona temporalia hominem convertit, nec nisi terrena pollicetur? Resp. quod opera Dei ad extra perseverant pro eo tempore, pro quo à Domino fuerunt constituta, & perfectionem habent sibi generis juxta temporum conditionem; neque defuit haec perpetuitas & perfectio legi Moysis. Sane res omnes corporeæ imperfectionem aliquam & finem habent, & tamen opera Dei sunt. Verba Ecclesiastes videntur explicanda de rerum creaturarum complexu, quod perseverat facta etiam partium successione, ut perennem dicimus fontem, fluviū, saeculum. Perpetuae sunt etiam res creatæ respectu nostri, cum non possimus illarum seriem, ordinemque mutare. Aeternitas insuper ac perpetuitas interdum accipitur in sacris literis pro certo tempore conditionibus rerum congruenti, ut Gen. xvi. 8. Exodi xxi. 6. Levit. xxv. 46. Hinc legit vulgata nostra *in perpetuum:* quod vocabulum etsi habet aliquando eandem cum *aeternum* significationem, proprie tamen demonstrat qualcumque continuacionem, ut dicimus perpetuam voluntatem,

perpetuos sumptus, perpetuam orationem, perpetuum Consulem, & alia quæ apud latinos passim occurunt, cuiusmodi est illud Nasonis,

*Ad mea perpetuum deducite tempora
carmen.*

Temporalia autem bona promittebat lex vetus, ut ex his consurgerent Iudei ad colendum Deum beneficentissimum largitorem.

Adversus secundam partem objicies. Clemens Romanus lib. 6. Const. sive quisquis illius Operis sit Auctor, aliquique Patres complures Moysen appellant Iudeorum Legislatorum. Sed quid commemorantur Patres? Joannes cap. 1. v. 17. *Lex,* inquit, *per Moysen data est.* Saltem præcepta ceremonia- lia habere Moysen immediatum institu- torem, assentiendum est doctissimo Alphonso Salmeroni, qui id suis in Act. Apost. disputationibus plurium Patrum testimonio nititur demonstrare. Se- niorum traditiones commemorantur Matth. xv. v. 6. videntur autem hæ ad legem pertinere. Resp. Moysen dici Legislatorum Hebreorum, quoniam eorum legis fuit promulgator, nec alterius hominis manu vel ore ipsa lex conscripta fuit, aut prolata. Quamobrem jure merito dictus est Legislator non solum à PP. sed etiam à Joanne Evangelista; quamquam libro 1. Pædagogi animadvertis Clemens Alexandrinus Joannem scite dixisse legem per Moysen *datam*, non à Moysè *latam* & *institutam*, quoniam is ab alio legem accepit homini- bus à se proponendam. Addo quod in Epist. ad Galatas cap. 3. v. 17. dicitur ratione solemnis promulgationis *Lex facta, γεγραπτης νόμος*, nam ante Moysen erant sabbatum, circumcisio, sacrificia, & multa alia ceremonialia. Pervulga- ta sunt etiam verba Gratiani Dist. 4. *Leges instituuntur, cum promulgantur.* Atque his eliduntur quæ afferit Salme- ron. Dicitur enim Moyses rituum & ceremonialium institutor improprie, & quatenus eadem vulgavit: nam ex libro Exodi, & Levitici manifesta res est, à Domino faisse tradita.

Quantum pertinet ad Traditiones commemoratas cap. 15. Matth. eadem nullatenus spectabant ad legem, sed erant instituta quædam Phariseorum. Hi appellati sunt *Pharisei*, vel à verbo פְּרָשׁ, *Pbaras*, discernere ac dividere, quod ab aliis discernerentur, vel à פְּרָשׁ, *Pbarasc*, unde Buxtorfius in Lexico Thalmudico deducit à partici- pio

4.
Objec
tio
contra 2.
partem.

Responso 1.

5.
Responso 2.

pio nomen פָּרוֹשׁ Pharisaeorum, significans eximie sanctos, aut Scripturarum enarratores. Nec est prior interpretatio omnino falsa, ut contendit Clericus in Prolog. Hist. Sect. I. cap. 2. Sed præter Suidam, & Epiphanius, eidem adstipulatur etiam Grotius ad cap. 6. Matth. v. 16. Est autem פֶּרֶשׁ idem, ac expondere: ideoque postrema interpretatio, quam Clericus non animadvertisit, censetur à pluribus probabilior. Sed missio Pharisaorum nomine, hi Auctore Josepho lib. xiiii. Antiq. cap. 18. multa quasi legitima populo tradiderunt ex Patrum traditione, ἐξ πατέρων διαδοχῆς. At legitimis Patrum proprio marte horrenda, & frivola scita addiderunt. Inter quæ cum Levitici xi. jubeatur ut si quis mortuum cadaver, aves rapaces, aliaque immunda contigeret, immunditiam corporali lotione expiare, quā viderentur religiosiores, crebro ante mensam lavabant manus: eamque superstitionem lotionem parvi facientes discipuli, interdum absque hac mensas sternere consueverunt, ubi præfertim ab immundis à lege veteris abstinuerint. De qua Pharisaorum consuetudine loquitur Matth. cap. xv. 3. Arbitrabantur insuper derelictis parentibus extrema necessitate laborantibus, bona sua quæque utilius in Dei cultum sacrari violata naturali lege, & filiorum spredo necessitudinis autoramento. Inde erat illorum decretum eodem cap. Matt. v. 5. *Quicunque dixerit patri, vel matri, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit.* Est autem hoc loco munus idem, ac קְרֵבָן Corban, ut liquet ex Marci cap. vii. v. 11. id est, donum Sanctuario oblatum, unde Gazophylacium, & sacrum ærarium dictum fuisse τὸν κορβοῦν, Corbonam, novimus ex cap. xxvii. Matth. v. 6. Censebant sitam esse pietatem in externo vestium ornatu, ideoque coccinea fila palliorum præscripta Deut. xxii. 12. ut Israelitæ exteriori habitu secererentur à Gentibus ita alligabant, ut explicazione vestis apparetur φυλακτεῖα, phylacteria, id est, memorialia custodienda legis, conscripta, ut in Dialogo cum Tryphonie inquit Justinus, *in membranis tenuissimis.* Arbitrabantur tenere juramentum in auro templi, id est per Corban, & munus oblatum sanctuario paulo supra explicatum; nullum autem esse jusjurandum per templum, & per altare quod ipsa dona sanctificat. Solvebant, exigebant que decimas etiam cujusque oleris, ut menthae, rutæ, anethi, & cymini, è quibus decimæ nec dandæ erant, nec

exigendæ. Videatur Mat. cap. xxiiii. vers. 5. 16. & 23. Ex quibus duo inferuntur: primum traditiones Pharisaorum esse aut ritus superstitiosos, aut transgressiones legis; alterum vero extremam esse hæreticorum temeritatem, qui ex damnatis traditionibus Pharisaicis conantur elevare Apostolicas, quibus lex Christiana ornatur, fulcitur, suamque tutatur auctoritatem.

PROPOSITIO II. Lex vetus bona ^{6.} fuit, non vero, ut quidam hæretici ^{Propositio 2.} commenti sunt, parvis constituta preceptis.

Probatur primo auctoritate librorum novi Testamenti, quod non abiciunt Manichæi. Siquidem Apostolus ad Rom. vii. 12. ait: *Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum, & v. 14. Scimus enim quia lex spiritualis est:* quibus verbis os obstruit calumniae objicientium supra v. 7. legem esse malam, quoniam est causa peccati. Deinde probatur, quia lex vetus Deum habet auctorem, ut præcedenti propositione demonstratum est. Omnia autem opera Domini bona sunt valde. Præterea, ut adversus Marcionem ratiocinatur Tertullianus, quatuor lex vetus maxima bona præstigit. Primum est, quod ex illa occulos thesauros protulit Christus, non semel ex veteri testamento propriam comprobans Divinitatem, & dogmata ad mores pertinentia confirmans. Alterum, quod erat Prophetica & figurata Christum prædicens tot, tantisque mysteriis, ut facile posset à populo Judæorum dignosci. Tertium, quia immolando supremo Nmini animalia, quibus idololatræ religiosum cultum exhibebant, arcebat superstitionem, & ab idolatria reocabat. Postremo rationi erat maxime consentanea, quemadmodum constabit ex argumentorum solutione, in qua aliquantis per est immorandum. Sunt autem argumenta istiusmodi partim à Marcione, partim vero à Fausto Manichæo Catholicis objecta, atque ex libris Tertulliani & Augustini ita à me in compedium redacta.

AD OBJECTA MARCIONIS.

Marcion ergo Ponticus genere circa medium secundi Christiani seculi ex Gnosticorum de duobus principiis errore afferuit Deum à lege & prophetis denunciatum esse malorum auctorem, bellorum concupiscentem, & inconstitatem sententiam, ut lib. i. de H. cap. xvii. loquitur Irenæus. Sic autem ratiocinatur.

^{7.}
Objec^{7.}
tio
Mar^{7.}
cione^{7.}

batur. Principio Deus est universorum Conditor: si ergo ipse legis Mosaicæ fuissest Auctor, pro omnibus eam dedisset, non autem pro solo populo Judæorum. Deinde: Eftne bona lex carinalis. Insuper: Quid fangi potest stultum magis, & absurdum, quam delectari Deum cruentis immolationibus, & holocaustomatum fumo & nidore? Lex ergo hæc præscribens habenda est tanquam in sacrificiis stulta & infirma. Præterea cum animalia quæque fuerint in creatione benedicta, si verum est quod narratur in Genesi, quare jubentur hebræi cap. XI. Levitici à pluribus abstinere?

8.
Solutio.

Resp. ad primum, legem veterem, licet ob promissa facta Abrahamo, populo Judæorum speciali titulo datam, etiam pro cæteris constitutam, cum accessum ad illam haberent complures Proselyti & alienigenæ; spectare etiam ad populum Christianorum, qui ob fidem reputantur in semine, & participes sunt promissionum: Deum præterea beneficiorum suorum dominum esse, iliaque pro suo arbitratu impertiri. Revincitur quod sequitur verbis Apostoli ad Rom. 7. 14. *Lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, venumdatus sub peccato: est enim spiritualis & quia Deus spiritus est, qui legem dedit, ut Augustinus ait serm. 12. de verbis Apostoli, & quoniam figurate prædicebat mundi Reparatorem, ut inquit Tertullianus lib. v. contra Marc. cap. 13. Proximum eadem facilitate diluitur: quippe sacrificia Deo offerebantur, non quod delectetur cruore victimarum, & nidore holocaustomatum, sed quia iis populus revocabatur à cultu idolorum, & præfigurabatur Christus pro nobis in ara Crucis immolandus. Ad ultimum sit interim expedita responso, exceptione ciborum, immundorumque animalium & significari quod nobis à noxiis voluntatibus abstinentia sit, & cohiberi Judæorum edacitatem, qua cum panem ederent angelorum, esurire cæperunt, & appetere mensas Ægyptiorum inexhausta cupiditate. Vide Tertull. lib. 2. cap. 18. & Augustinum lib. I. de morib. Manich. cap. 14.*

AD OBJECTIONES FAUSTI MANICHÆI.

9.
Objectio
Fausti Mani-
chæi.

At Manichæi hæc objectabant. Re-promisit vetus testamentum terram Chanañaeorum observantibus sabbatum, solemnitatem azymorum, circumcisum & abstinentibus à porcina. Dignum est

ergo, ut nos refusa hæreditate reddamus & tabulas. Ita argutabatur Faustus apud Augustinum lib. IV. cap. 1. Præterea opponebat lib. VI. Catholici æque ac Manichæi Azymophagia contemnunt hebdomas, inutilem putant Scœnopégiam, & calvum ac reburrum non constitui sacerdotem utriusque contemnunt. Abjiciunt ergo unanimer Moysis legitima. Addit lib. VIII. Christianam novitatem hebraicæ addere vestitati nihil est aliud, quam majorem scissuram facere. Ait enim Evangelista cap. IX. 16. *Nemo immittit commissuram panni rūdis in vestimentum vetus: tollit enim plenitudinem ejus à vestimento, & pejor scissura fit.* Objectabat lib. IX. Apostoli sub veteri testamento nati abjecerunt illud. Quid tum inde, si illi, qui nati non sunt, nolint usurpare?

Resp. ad I. recipi à nobis vetus testamentum non ad consequendas illas promissiones, sed ad intelligendas in eis novi testamenti prænunciationes, quas in veteri contineri non suspicio nostra est, sed Apostolicus intellectus, dicente Paulo I. ad Corinth. X. 6. *Hæc autem in figura facta sunt nostri.* Ad alterum hoc habeto responsum: Distinguenda sunt in veteri testamento præcepta vitæ agenda à præceptis vitæ significandæ. Nos itaque observamus præcepta prioris generis, cuiusmodi est illud, *Non concupiscere;* non altera, quale est, *Circumcidet omnen masculum.* Cur autem? Quoniam, ut paulo ante dictum est, præsignabunt futura: unde Apostolus ad Coloss. cap. II. v. 16. *Nemo ergo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum: quæ sunt umbra futurorum.* Ad proximum, primum dicimus & veterem vestem fuisse aliquando bonam: fuit ergo aliquando bonum vetus testamentum, nec diabolum habuit auctorem. Deinde asserimus, quod nos non addimus novæ legi veterem in servitute facientes, quæ jussa sunt ad nos prænunciandos: sed in libertate legentes quæ scripta sunt ad nos confirmandos. Addimus non affluere novum pannum veteri, qui continentiam servans spiritualem, spiritualia expectat, sed eum, qui non deponit spem carnalem. Ad quartum respondeatur ut supra, Apostolos veterem abiecisse legem quantum ad præcepta ceremonialia, quæ figuræ erant futurorum, non autem ad ea, quæ pertinebant ad vitæ institutionem; unde recte Augustinus ajebat, Faustum eadem sèpe vana repete.

10.
Solutio.

Per-

11.
Faustus ur-
get.

Pergit objectare Faustus: Præcepta vitæ instituendæ, quorum causa lex ve-tus videtur commendanda, ut, *Non occides, non mæchaberis, non pejerabis, non concupisces*, antiquitus in nationibus erant. Lex Mosaica quid addidit? Eadem eradicavit. Nam i. quod at-tinet ad odium & occisionem, jubet Lex Mosaica Levit. 19. 18. ut diligatur tan-tummodo proximus & amicus, sed ad-versus alios omnes Judæis erat hostile odium. Idecirco hanc legem immutavit Christus Matth. v. v. 44. eo pertinet ulciscendi cupidio, quam foerit lex Moysis pronunciato illo, *Oculum pro oculo, & dentem pro dente* cap. 21. Exodi 24. quod à Christo proscriptum est eodem cap. Mat. v. 39. Quod vero ad mœ-chiam pertinet, Lex illa duntaxat ex-ternam fornicationem vetabat, & cuique volenti uxorem dimittere præscripsit dandum esse repudium. Idque damnavit Christus eodem loco v. 27. & 32. De juramento, quod universem damnant jura naturæ, in Exodo xx. 7. sancitor, ne fiat invocatione Divini nominis, ju-ramentorum generibus aliis probatis: quod pariter Dominus Jesus rejicit ibi-dem v. 34. 35. 36. Postremo didicimus ex novo testamento aliena non con-cupiscere. Vetus autem quid habet non alienum? Divitias promittit, ven-tris saturitatem, filios & nepotes, & Chanantidis regnum. Ergo lex Moysis antiqua præcepta violavit, eradica-vit, eliminavit. Ita Faustus lib. x. & xix.

12.
Solutio.

Resp. ad 1. Augustinus cap. 24. ejusdem lib. 19. quemlibet iniquum hominem, in quantum iniquus est, esse odio habendum, in quantum homo est, di-ligendum. Quia ergo auditio, & non intellecto, quod antiquitus dictum erat, ferebantur in hominum odium, cum non deberent odire nisi vitium, hoc Domi-nus corrigit dicendo, *Diligite inimicos vestros*. Addo distinguenda esse tria alienigenarum genera: Profelytorum, qui ex circumcisione Judæis se jungabant: Noachidarum, qui Noe servabant præ-cepta: & Idololatrarum, qui se cultu superstitioso inquinabant. Porro iis tan-tum se adjungere prohibiti sunt Judæi; cumque illorum sacrilegia, & incesta libido ad summum pervenient, voluit Deus, ne populus suus cum eis foedus iniret, ne contaminaretur inolita super-stitione, ut liquet ex cap. xvi. 11. Le-vitici v. 24. Quod sequitur de inimico-rum ultione: cum unusquisque etiam leviter Iesu nolit reponere vindictæ quantum accepit injuria, & nonnulli moliantur cædes, & sanguinem sitant; Deus exodi xi. statuit pœnam talionis

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

infligendam sententia judicis; ut immo-deratæ ultioni lex modum poneret, & quantam quisque intulit injuriam, tan-tum penderet supplicium. Proinde, (inquit S. Patér proximo cap. 26.) *Ocu-lum pro oculo, & dentem pro dente, non fomes, sed limes furoris est*. Hinc est quod pœnam talionis oinnes fere Gen-tes probarunt. Appellarunt Græci τὸ ἀντιτενόδος: dixerunt quidam Jus Rha-damanthi: & extabat apud Romanos in xii. Tabulis, *Si membrum rupit, talio esto*. Concupiscentiam à veteri lege damnatam constat ex cap. xx. 17. & ex Apostolo ad Romanos viii. 7. De re-pudio dictum supra, permisum ob di-ritiam Judæorum. Animadvertisit præ-terea S. Doctor cap. 26. ejusdem libri, non haberi in lege Moysis, *Qui voluerit dimittere uxorem, dimittat: sed volen-tibus dimittere indixit Moyses dari libellum repudii, ut animus præcepis li-belli conscriptione refractus absisteret*, id est mora interposita cogitare posset quam grave esset dimittere nuptam; nec scriberetur libellus, nisi tale inter-cessisset odium, quod non posset extin-gui. Juramentum quidem factum Di-vini nominis obtestatione servandum es-se, jure præscribit lex Moysis. At inde non tenere juramenta reliqua, Phari-siorum erat traditio utique repudianda. Mitto quæ Augustinus observat cap. xxii. de Juramentis ipsorum Manichæo-rum longe Phariseis iniquiorum: dum sèpissime jurabant per Paraclitum, non illum quem Christus Apostolis misit, sed per illum ipsum Insanisforem, scilicet Manichæum, quem ab insania dictum observatum est alibi. Quod ultimo lo-co positum est, habet supra commodam solutionem: quippe promissiones Judæo-rum erant ipsis argumentum serviendi Domino bonorum omnium largitori; nobis verò documentum meliorem sub-stantiam expectandi.

Arguit præterea Faustus: Nihil in ve-tore lege de Christo prænunciatum est. Non ergo est bona lex illa, propterea quod ad Christum perduceret. Ant. pro-batur i. quoniam opponentibus Judæis Christo Joannes viii. 13. *Tu de te ipso testimonium peribebes: testimonium tuum non est verum*; respondit, *Et si ego testimonium peribeo de me ipso, verum est testimonium meum, quia scio unde veni, & quo vado: & alibi opera sua in testimonia vocat*. Ecur non ait, Credite Prophetis, Testifican-tur de me veteris legis figuræ? Ergo nos de Salvatore nostro nullis egemus Mo-saicarum Tabularum testimonis. II. Moy-ses Christo maledixit, dicens Deut. xxi.

D

23.

I 3.
Faustus in-
stat.

23. *Maledictus omnis, qui pendet in ligno.* Hunc ergo accipiamus, huic credamus, qui Redemporem nostrum talibus insectatur conviciis? III. Nullibi Christus legem Moysis commendat. Nam si alicubi id praestaret, presertim apud Matth. cap. v. v. 17. ubi ait, *Non veni solvere legem, sed adimplere.* Atquè vel Matthæus hæc non scripsit, vel falsum scripsit. Quod Evangelium non scripserit, colligitur ex cap. ix. 9. ubi de se ipso ait: *Cum transiret Iesus, vidit hominem sedentem in Telonio, Matthæum nomine.* Quis autem de se ipso scribat, Vedit hominem, & non, Vedit me, vocavit me? Deinde cap. v. Evangelii Matthæi legitur Christum protulisse ea verba, *Non veni solvere legem, in monte.* Quibus præsentibus? Petro, Andrea, Jacobo, & Joanne: cæteros enim Apostolos necdum elegerat, nec ipsum Matthæum. Ex illis quatuor Joannes Evangelium scripsit, nec tamèn hoc alicubi ipse commemorat. Quod ergo non testatur Joannes qui fuit in monte, quomodo scripsit Matthæus nondum Christum secutus? Cæterum Christus ea verba minime protulisse ex eo evincitur, quod cum Deuteronomii v. 32. præceptum sit, *Non declinabis neque ad dexteram, neque ad sinistram, Christus minutus præcepta sacrificiorum, cùm circumcisionis, & sabbati, ideoque solvit declinando ad dexteram mandata Moysi.*

14.
Solutions,

Quod primo loco ponitur, ab Augustino libro XII. cap. 2. & 3. retorquetur adversus Faustum. Enimvero Apostolus ad Rom. 1. de Evangelio ait, *Quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis: & ipse Dominus in libro xxiv. 44. Necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me;* atque Joannis v. 46. *Si crederetis Moysi, crederetis forsan et mibi: de me enim ille scripsit.* Igitur et si Christus recte ait de se ipso propria opera testimonium prohibere, veteris tamen legis testimonium non excludit. In cap. autem Joannis VIII. proprium testimonium Christus recte commendat; primo quia dixerat v. 12. se esse lucem mundi: est autem verum testimonium luminis sive se ostendat, sive alia, quia sine lumine non potes videre lumen, & sine lumine non potes videre quolibet aliud quod non est lumen. Deinde, quia dicens, *scio unde veni, & quo vado,* Patrem volebat intellegi, qui aperuit ora Prophetarum. Sed de his legendus idem Augustinus Tract. XXXV. in Joannem. Ad alterum tria, omniaque validissima S. P. reponit lib.

xiv. Primo cap. 2. revincit Faustum, quoniam, si vera est Manichaorum sententia, Christum non habuisse corpus mortale, nec vulnera, ac cicatrices, nec ad illum spectat maledictio, & execratio cadaveris in ligno suspensi. Ait deinceps cap. 4. Adamo in Paradiſo existenti dictum esse, *Qua die te-tigeritis, morte moriemini;* & hoc esse maledictum, id est, *mortuum.* Mors quippe hominis ex poena peccati est, unde & ipsa peccatum dicitur. Cum itaque Christus pro omnibus mortuus sit, dicitur etiam ab Apostolo ad Galatas 11. 13. *sæctus pro nobis maledictum, id est, mortuus, Quoniam mors ipsa ex maledicto est, & maledictum est omne peccatum, sive ipsum quod fit ut sequatur supplicium, sive ipsum supplicium, quod alio modo vocatur peccatum, quia fit ex peccato.* Ait 3. non minus repugnare Christum dici maledictum, ac dici peccatum. At istud affirmat Apostolus 2. ad Corinth. c. v. 21. tropice quidem, & accepto peccato pro morte & execratione peccato debita. *Cur ergo (inquit S. Doctor ibid. cap. 5.) timeret Moysès dicere maledictum, quod Paulus non timuit dicere peccatum?* Vide lib. 2. de Actis cum Fel. Manich. cap. 11. & contra Adimantum cap. 21. Postremo loco positum sic rejicitur. Solent Scriptores quæ ad se ipsos attinent tali sermone contexere, tanquam ea narrent de aliis. Ita Joan. de se tanquam de alio scripsit cap. XXI. 20. *Conversus Petrus videt illum discipulum, quem diligebat Iesus.* Et ipse Dominus de se ipso Lucæ 18. v. 8. *Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?* Hæc Augustinus libro XVII. cap. 4. Ad Scriptorum Historiarum consuetudinem accedit Evangelista humilitas in suimet conversione narranda. Joannem laudata Christi verba prætermissee, parum resert; cum citato cap. XXI. v. ultimo scribat: *Sunt & alia multa, que fecit Iesus.* Cæterum si Manichæi credunt Joanni, quem admodum cap. 3. citati libri Faustum Augustinus redarguit, in ejus habent Evangelio cap. v. 46. *Si crederetis Moysi, crederetis forsan et mibi: de me enim ille scripsit.* Adimpletur denique lex, vel cum fiunt quæ præcepta sunt, vel cum exhibentur quæ sunt prænunciata: utrumque autem Christus præstet, primum charitate, alterum morte: in qua omnibus figuris expletis, abrogandæ erant ceremoniæ, & umbræ futurorum. Has tamen Christus usque ad minimum apicem voluit impleri, ut testatur eodem cap. v. Matth. v. 18. *Fixa unum, aut unus apex*

*apex non præteribit à lige, donec omnia
fiuant.* Itaque non declinavit ad dexteram, neque ad sinistram.

15.
Argumen-
tum Fausti
in veteres
Patriarchas.

Sequitur argumentum Fausti in veteres Patriarchas conviciis, maledictisque plenissimum. Lex vetus, inquit lib. 22. approbat innuhera, & horrenda facinora. Commendat Abraham, qui insana fragrans cupidine cum pellice sub conscientia uxoris est volutatus. Is etiam Abimelecho Sarai conjugem sororē suam mentitus in concubitu venditavit. Accedit flagitosus incestus Lot, qui cum duabus filiabus ebrius concubuit. Jacob inter germanas sorores Rachelem & Liam intemperanter erravit: uxoresque famulas nuptiarum sororum agnivit, quatuor mulierum maritus. Judas vero cum Thamar nuru sua habitu prostitutionis deceptus dormivit: quod indicium est semper cum tali femininarum genere illum habuisse commercium. Et tamen is inter Patriarchas contumeratur, & à patre ampliorem benedictionem consequitur. David post tot numero uxores mulierculam Uriæ mœchatus, eundem in bello perdidit. Osea Prophetarum unus ad mulierem fornicariam accessit. Quid plura? Ipse Legislator Moyses homicida fuit, expoliavit Aegyptios, intulit bella, nec ipse fuit uno matrimonio contentus. Hæc, aliaque plurima aut sunt Scriptorum commenta, aut res, quomodo narrantur, gestæ. Si primum dicatur, scatet mendacii vetus testamentum universum: si vera sunt enarrata, turpissima flagitia commendat.

16.
Responso-
nes.

Resp. 1. legem veterem reserre quidem multorum crimina, non ea laudare; atque à nobis Scripturas sanctas defendi: non hominum sclera. Deinde respondetur plura ex his, quæ objectat Faustus, immito reprehendi; nec astimanda legis scabiem & verrucas, sed esse promilliones figuræ sacramentorum. Revera Abraham sibi ex Agar filios procreari curavit, quoniam ipsa Sarai naturali ordine filios volens, & se sterilem sciens, ancillæ uteri foeditatem in usum juris sui vindicavit, non serviens viro concupiscenti, sed jubens obedienti: & Abraham vicissim credens hoc Sara ex Dei nutu voluisse, quia jam ex se ipso illi hæredem promiserat, sed ex qua feminâ non prædixerat, non suæ carnali cupiditatî cessit, sed conjugali potestati obtemperavit. In filio autem ancillæ vetus figurabatur testamentum; & in filio liberæ novum: ideoque per allegoriam hæc narrantur, auctore Apostolo ad Gal. cap. 1v. 24. Neque Abraham

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

mentitus est, dum Saram appellavit sororem. Etenim in Scripturis sanctis propinquî non semel dicuntur fratres. Commemorantur quippe in Eva gelio etiam fratres Domini; tametsi Deipara néminem genuerit præter Christum. Lot etiam frater Abrahami dictus est capite Genesis 13. & Job. cap. 8. uxorem suam nomine sororis appellat. Quod prudentissime factum ab Abraham, ne Deo committeret propriam vitam, & pudicitiam mulieris, nec tentaret Dominum Deum suum. Sed lege Augustinum lib. xxi 1, à cap. 31. ad 42. Ad Lot quod spectat respondeatur neque ipsum; neque filias à nobis penitus absolví. Veruntamen quod in illorum vita fuit flagitium, dum in scriptura narratur, est prophétia. Lot autem redarguendus est maxime ob ebrietatem, qua male utentes lege præfigurabat. Quamquam vero excufari aliqua ratione potest, cum ejus ebrietas, tulit puerarum licentia; nam hæ conservationem generis humani quærebant & nescientes quoisque ignis fævierit non credebant superstites esse alios viros; & pater mortem gerens filiabus cerebra vina miscentibus, ut illarum tristitiam levaret, ignarus temulentus evasit: tamen dicimus, quod narrata ista sunt, non laudata. Hæc prosequitur S. Pater à cap. 42. ad 46. Jacobi pariter duas uxores libera duo genera laborantium, & contemplantium demonstrant: neque in sororum connubio Patriarcha peccavit; quoniam non lasciviandi; sed gignendi causâ illas, aliasque habuit uxores, ideoque jura naturæ servavit. Nec deliquit adversus consuetudinem, quæ, ut diximus præcedenti capite, eo tempore polygamiam non damnabat. Atque de his plura S. Doctor à cap. 47. usque ad 60. De Iuda, qui concubuit cum nuru, dicimus ipsius fornicationem, & illicitum concubitum in lege Moysis prohiberi: illum connuherari inter Patriarchas cœpacto; quo inter Apostolos Judas Iscariotes: benedictionem patris amplissimam non ad illum pertinere, sed ad Christum ex Tribu Juda nasciturum. Explicat hæc S. Pater proximis capitibus 61. 62. 63. Davidis peccata quidem legimus, sed ea Scriptura reprehendit; & increpatus à Nathan ipse David ingemuit, & singulari penitentia quæ iniuste gesserat expiavit. De Osea dictum supra. Ad ea tandem quæ objiciuntur de Moyse, tametsi peccasset percutiendo Aegyptum, quod interim prætermisito, dico vocatum fuisse per Angelum in monte Sina à Domino, qui & Sau-

D 2

lum

lum Ecclesiam persequenter de calo vocavit, prostravit, erexit. De expolatis Aegyptiis superius. Bellum denique, quod gerendum Deo auctore suscipitur, justum supponimus.

17.
Objectiones
aliorum.

His Manichaeorum argutationibus accedunt nonnullae aliae. Prima est Felicis lib. 2. cap. 11. Apostolus ad Rom. v. 20. ait: *Lex autem subintravit, ut abundaret delictum: & cap. vii. v. 9. Cum venisset mandatum, peccatum revixit.* Quis autem dixerit bonam legem, unde prodierunt peccata? Altera est consumilis, & depromit ex cap. 8. Epistola ad Hebreos v. 7. ubi vetus testamentum expresse dicitur *culpa non vacasse.* Denique ejusdem generis est, quod legitur Ezech. cap. xx. 25. *Dedi eis præcepta non bona.*

18.
Solutiones.

Resp. ad primum cum Augustino eodem cap. 11. *Proinde paulo post dicit idem Apostolus: Itaque lex quidem janua, & mandatum justum, & sanctum, & bonum. Sed ne dicas, quia de alio mandato dicat, ut ostendat quia de illo dicit, de quo paulo ante dixerat, Lex subintravit, ut abundaret delictum, statim sibi opposuit questionem, Quod ergo bonum, mihi factum est mors? Abiit, sed peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem. Erat enim peccatum, sed non apparebat peccatum: data est lex superbo, fecit contra legem, & apparuit peccatum, quod erat, sed non apparebat.* Idem est ergo per Apostolum delictum subintrare & abundare per legem, ac cognosci, redargui, puniri. Conferas verba Apostoli cum aliis ad Rom. 11. v. 20. Eandem requirit interpretationem versus 9. cap. vii. unde S. Pater de verbis Apost. serm. 4. cap. 7. inquit: *Quid est revixit? Apparere caput, sentiri caput rebellare adversum me caput.* Hujus interpretationis verissima ratio est, quoniam in sacris literis verba quae significant esse aut facere sepiissime hebraica phrasis ponuntur pro rei cognitione. Hujusmodi sunt Ps. 50. *Ut iustificeris in sermonibus tuis:* 2. ad Corinthis viii. 14. *Gloriatio nostra, quae fuit ad Titum, veritas facta est;* & juxta Theophiladum etiam quod legitur de Melchisedech ad Hebreos cap. viii. 3. *Neque initium dierum, neque finem vitæ habens.* At in cap. viii. Epistola nuper laudata Apostolus ait *prius testamentum culpa non vacasse,* quod Israelitæ non permaneserunt in illo, & Dominus neglexit eos, ut legitur proximo verso 9. & quoniam in tabulis scriptum erat, non in corde, ut additur verso 10. scili-

cet non poterat absque Christi gratia iustificare. Qua responsione utitur Augustinus etiam ad refellendam objectionem ultimam ex cap. xx. Ezechielis, scribens Epistola 19. nunc 82. n. 14. *Forte propter ea non dixit mala, sed tantum non bona, id est non talia, ut illis homines boni fiant.* Hoc tamen postremum potest dupli via retorqueri. Primo quia eodem cap. versu 11. Ezechielis inquit Dominus: *Et dedi eis præcepta mea, & iudicia mea ostendi eis, quæ faciens homo vivet in eis.* Deinde quia vel Ezechieli credit Manichaeus, vel mendacem existimat. Si credit, non scripsit Propheta afflatu dæmonis: si mendax est, non erit verum quod ait, *Dedi præcepta non bona.* Potest etiam responderi esse hoc loco *χωτανικάτινον*, id est figuram reciprocationis in sacris libris frequentissimam, de qua vide Volum lib. 5. Inst. Orat. cap. 2. Ea fit, dum vox eadem in vicinia diversam habet significationem, ut si dicas, *Multi crediderunt in nomine ejus: ipse autem Jesus non credebat semetipsum eis:* priori in loco credere significat professionem fidei, in altero idem est ac se fidei amicorum committere. Itaque *præcepta* apud Ezech. v. vii. significant legem Moysis, & versu 25. leges duras, personasque legis violatae, maxime, ut colligitur ex Chaldaeo, mentis exercitatem. Sed vindicavi Mosaicam legem satis, supponere.

EXCURSIO IN PHEREONUM.

Plura ex Augustini adversus Faustum libris in his veteris Testamenti vindicationibus relata sunt. Horum autem librorum celebratio ad memoriam revocat Animadversiones Joannis Clerici, quas, ubicunque disputationes nostræ exhibent occasionem, excutere aliqua notatione instituimus. Larvatus ergo Phereponus primo conqueritur non latifecisse Augustinum argumento Fausti petito a Moysi maledictione. *Tam facilem objectionem,* inquit, *diluere non potuisse Augustinum, mirum est: mortem enim & maledictionem unum, idemque esse vult, neque ullo modo se expedit.* Deinde affirmit in libro Deuteronomii nullam peccati fieri mentionem, sed tantum cadaveris è ligno pendentis; quod esse rem summopere pollutam docet Moyses. Hortatur posthac lectorum, ut sui ipsius audeat Commentaria, dicens: *Vide ad eum locum Joannem Clericum.*

In hac priori Animadversione statim 20. apparuit falsa Censoris in Augustinum Responsio-nes male-

19.
Objectiones
Phereponi
contra Au-
gustinum.

malevolentia. Nam quamvis foret hæc responso argumentationibus Fausti debilior, non uititur ea sola Manichæorum debellator Augustinus. Ex hæreticorum enim illorum commentis evincit ad Christum non referendam suspensorum maledictionem: atque ex Epistolis Pauli apertissime demonstrat in novo quoque testamento Christum dici maledictum, & peccatum: ideoque absurdum non esse, si in eum quadret etiam execratio pendentium in ligno, non quidem ob propria peccata, sed ob suscepitam peccatorum nostrorum causam. Quæ cum adeo plana sint, & luculenter ab Augustino tradita lib. xiv. cap. 2. & 5. cur audet Clericus scriptitare, tam facilem objectionem diluere non potuisse Augustinum? Verum & responso, quam temere vellicat, firma est, verissima ac validissima; & quam profert Ariminianus iste, inepta ac putida commentatio. Enimvero Deuteronomii xxi. 23. suspensum cadaver non ideo maledictum dicitur, quod sit in lege Moysi pollutum; sed quoniam cadaveris suspensio indicium est mortis inflictæ peccato, atque execrationis Divina. Id vero cum apertissime demonstravero, constabat sapientissime Augustinum interpretatum fuisse illam maledictionem pro morte peccato inducta, & maledictum pro mortuo Cruci suffixo propter humani generis redemptionem.

21.
Confirmatio
responsio-
num.

Sunt autem innumera, quæ possum in hujus veritatis confirmationem producere. Principio ea verba Deuteronomii, *Maledictus à Deo est, qui pendet in ligno*, demonstrant mortuum ligno pendentem habere gravissimi flagiti reatum; & proculdubio commonstrant peccatum aut proprium, aut alienum.

Habet enim hebreæ lectio, **אלְדָמָם**

תַּלְיִוְתֵּה בְּ קֶלֶל Quoniam maledictio

Dei est suspensus Atque verbum **קֶלֶל**

significare execrationem, atque maledictionem constat ex Levit. xx. 9. Job. 24. 18. Isa. 65. 20. Nahum 1. 14. &c. Apostolus etiam ad Galatas 3. 13. ait: Ιππιταράπτος πᾶς, ὁ κρεμάσενς ἐπὶ ξύλῳ. Quis autem ignorat τὸν καταράτον esse maledictum? Addo Interpretes, non Rupertum modo, Cornelium à Lapide, Lorinum, sed & vetustiores Procopium, Aquilam, Theodotionem, Auctorem alterationis Jasonis, & Pacisci, Hieronymum, aliosque etiam ex magno numero Novatorum, qui omnes in hac voce maledictum vim contumelie, & execra-

tionis agnoscunt; Paraphrasim ipsam Chaldaicam, quæ habet: **אֲצַלְלָה**

אֵלִי עַל דְּחַב יְהוָה Qui pro eo

quod peccavit coram Domino suspensus est. Accedit ratio, quæ nec latuit Grotium in hunc locum, & Glassum de Typis Canone VIII. suspendium cadaveris habere significationem pœnæ: quapropter non suspendebantur, nisi qui morte plectebantur ob grave aliquod crimen, ut legitur præcedenti versu Deuteronomii. Illud etiam in causa est, quod ex hoc loco Deuteronomii objectant nobis Judæi fidem nostram esse in hominem execrandum, & à Deo maledictum, idque ab Apostolicis temporibus: nec tamen aliquis Patrum inventur responsum dedisse maledictum nihil esse aliud, quam emortui cadaver. Ergone facile potuisset Augustinus objecta Fausti retundere nova ista Commentatione Phereponi autemantis à Moysè nullam fieri peccati mentionem? Facile imo fuisset Fausto demonstrare pendentem à ligno dici à Moysè maledictum atque execrandum; nec Cadaver maledictum esse, nisi ratione peccati. Quare hæc magnus Augustinus expendens optime omnia conciliat demotrans Christum factum esse pro nobis maledictum, id est sublisse mortem inductam peccato Adæ, & conviciis ac blasphemis suis lacessitum propter crimina nostra. Quid ergo nos hortatur Clericus ut adeamus Commentaria à se edita, ab homine scilicet imbito erroribus Arminii ac Pelagi, & ignorantis unde mors pervasis in homines, & cur Christus patibulum Crucis ascendit? *Quid miratur* (inquit Augustinus lib. laudatō cap. 4.) maledictum esse peccatum, maledictam esse mortem, maledictam esse mortalitatem carnis sine peccato Christi, ex peccato tamen hominis etiam in Christo factam?

Duplicet præterea Pherepono, Augustinum libro XVI. cap. 22. interpretari Argumenta de Christo verba Deut. 28. 66. *Et erit alia Phereponi vita tua quasi pendens ante te, & non credes vitæ tue.* Ecce, quælo? Quia, inquit Clericus, nemnon videt agi hic de vita dubia & incerta, que notâ etiam Latinis metaphorâ dicitur pendere. Literalem interpretationem de mortali vita, Augustini non improbat; nam scribit: *Quæ verba & aliter posse intelligi, potest aliquis dicere.* At non esse accipienda de Christo, perperam contendit Clericus. Primo enim liquet *Solutio i.* eundem Scripturæ locum sensus plures

D 3

ad-

admittere. Deinde magis Christo, quam mortali vita convenire laudata verba, demonstrat perversa versio apud Tertullianum cap. xi. & xliii. contra Judaeos, *Et erit Vita tua pendens in ligno ante oculos tuos.* Stant præterea pro Augustino innumeris Patres cum Graeci, tunc Latini, nec non lucubrations Apologeticæ Cantacuzeni, & etiam Grammaticales observationes Galatini. Quæ omnia plenissima eruditio ne complectitur Tom. 2. in Deuteronomium Joannes Lorinus.

23. **Solutio 2.** In libro xvi. cap. 1. putat argumentationem Fausti conantis demonstrare ea verbâ *Noñ veni solvere legem, &c.* non esse scripta a Matthæo, facilius solvi, si dicatur, Evangelistam ordinem temporum in sua narratione nequam servasse; ideoque non Matthæum tantum, sed reliquos omnes Apostolos eo tempore fuisse electos, & sermonem in monte audivisse. Quasi id animadverterit singularis Phereponi perspicacitas, *Quod ab eo non factum, inquit, ostendit in sua Evangelica Harmonia Joannes Clericus.* Postmodum stomachans addit: *Miror Augustinum hoc non reposuisse; & paucis interiectis, Multos fugit hoc observatio.*

24. **Solutio 3.** At hæc ipsa observatio nec Augustinum fugit, nec erat argumento Fausti reponenda. Porro si Phereponus antequam in Augustinum stylum acueret, æquo animo ac libramento ipsius opera perlegisset, scriptum invenisset cap. 17. 11. libri de Consensu Evangelist. num. 39. de vocatione discipulorum, & de narratione Matthæi: *Proinde hieri potest, ut postea narraverit, non quod possea factum erat, sed quod prius præternisserat.* Et cap. 26. ejusdem libri num. 59, *Hinc autem probabilius videtur quod hæc prætermissa recordando Matthæus commemorat: quia utique ante illum sermonem habitum in monte credendum est vocatum esse Matthæum.* In eo quippe monte tunc Lucas commemorat (cap. 6. v. 13.) omnes duodecim ex pluribus discipulis electos, quos & Apostolos nominavit. Itaque nobis confiendum non est ad Harmoniam Joannis Clerici pro expiscanda tam profunda & recondita observatione, Matthæum nonnulla recapitulando scripsisse. Demonstrandum jam hæc non fuisse contra Faustum reponenda. Quamquam verum est Matthæum in sua vocatione narranda ordinem temporum non servasse; hæc tamen quæstio in velitationibus Fausti ad rem non pertinet, & melius ac facilius Manichæi cavillatio depellitur, si demonstretur, potuisse Mat-

thæum narrare quæ Christus dixerat in monte, eti absuisset. Atqui hac Augustinus cap. 3. libri xvii. contra Faustum validissimis argumentis demonstrat. Quid ergo de tempore vocationis Matthæi disputare, & ordinem rerum gestarum exponere contextu Evangeliorum, aduersus hominem impudentissimum contendentem in Libro Matthæi plures esse laciniæ, & probantem quæ narrat de sua vocatione, negantem quæ scribit de sermone habito in monte? Si Evangelium universum receperisset Faustus, poterat & illud reponi: sed mutilans pro ingenio Scripturas erat usurpatis ab Augustino responsionibus refellendus.

25. Carpit præterea Phereponus in libro xxii. cap. 35. responsionem Augustini pertinentem ad Saram, quæ appellatur ab Abraham Sotor ratione consanguinitatis. *Quia non tantum (Abrahamus) sororem vocat, quod ambiguum esse potuit, sed filiam patris, non vero matris,* Gen 20. 12. ex quo liquet proprie hoc esse intelligendum. Addit nullam esse Historiam, quæ nos doceat eo tempore apud Chaldeos illicita fuisse fratrum & sororum conjugia, quamvis hoc affirmet Augustinus. Faretur tamen eandem fuisse sententiam Epiphani Her. 39. num. 7. & Hieronymi in libro adversus Helvidium.

26. **Responso.** Verum longe probabilior est sententia Augustini, aut saltem non plane certa illa quam amplectitur Clericus, licet nonnullus habeat ista quoque assertores. Stant pro Augustino momenta quamplurima. Versio enim Arabica in Polyglottis Waltoni Tom. i. p. 81. habet: *Et in rei veritate ipsa est consanguineæ meæ ex parte patris mei.* Jonathas legit: *Filiâ fratri patris mei.* Idein sentiunt Interpretæ nobilissimi. Hieronymus noh solum contra Helvidium, sed & in quæst. Hebr. ubi ait: *Aran duas filias genuit Melchæ & Sarai cognomento Jescham.* Et infra, licet alteram quoque sententiam approbes; inquit: *Fratri eius est Aran filia, non sororis.* Varibus pariter: *Soror eius fuit, sicut Lot frater eius.* Mitto Salianum, qui exhibet etiam Schema familiæ Thare Tom. 1. Annal. pag. 360. Cornelium à Læp. & posteriores reliquos. Addo & Novatores, praesertim Clarium scribentem: *Fuit soror eius, sicut Lot frater.* Deinde Augustinianam sententiam confirmat argumentum, quod de promoto ex cap. xi. Genes. Ibidem v. 29. Aran dicitur pater Melchæ, & pater Jeschæ. At videtur Jescham eandem esse ac Saram; ideoque hanc esse neptem Thare

&

& filiam Aran. Id evincitur primo, quoniam describantur ibi uxores Abrahami, & Nachoris his verbis: *Duxerunt autem Abram & Nachor uxores: nomen uxoris Abram, Sarai: & nomen uxoris Nachor, Melcha filia Aran, patris Melchae & patris Jescha.* Videtur ergo Jescha eadem cum Sarai ibidem commemorata; maxime quia proximo v. 31. Sarai non dicitur filia Thare patris Abram, sed tantum nurus, & uxor filii sui. Deinde Jescham eandem esse ac Saram, est perverguta Scriptorum clarissimorum opinio. Josephus in 1. Antiq. cap. 6. *Ex his, (inquit) Aranes reliquit Lotum filium cum filiabus Sara & Melcha.* Neptes autem ex fratre duxerunt uxores, Melchanam quidem Nachores, Saram vero Abramam. Vetus Hebraeorum Chronicon de Aran ait, *Hinc natus est Lot: sequenti anno Jescha, quae & Sara.* Jonathan Uzzelis: *Jeschha ipsa est Sarai.* R. Aben Ezra: *Antiqui patres nostri dixerunt Jescham esse Sarai.* Erudita etiam Interpretatio nominum Hebraeorum, quæ extat in fine Tom 6. Bibliorum W. Itonianorum, est de Sará, *Domina mea, vel princeps mea.* *Uxor Abram,* Gen. xi. 29. *filia Aran fratris mariti sui, quae & Jescha ibidem dicitur.* Nec orta est hæc sententia ex commentis Cabalistarum, quod eundem numerum hebraice reddant nomen *Sara, & יָסְכָה Jescha:* sed, ut animadvertisit R. Salomon, Jescha cognomento appellata est, & quia *יָסְכָה contemplabatur* per spiritum, & quia omnes *סִכְוָה* contemplabantur ipsius pulchritudinem. His ergo, aliisque momentis pluribus sententia, quam Augustinus amplectitur, additur firmitudo.

27.
Confirmatio 1. Reſponſionis.

Econtra opinio eorum, qui Sarari existimant germanam sororem Abram, infirmissimo nititur fundamento. Genes. xx. 12. appellatur, inquit Clericus, non tantum soror, sed & filia patris sui. Ita est. Sed apud Hebreos nepos vocatur *frater, & neptis filia,* inquit Vatablus. Et quidem recte: nam Genes. xxix. 5.

Laban dicitur *filius Nachor,* xxiv. 48. Rebecca appellatur filia fratris Abram. Regum xix. 24. Miphiboseth filius Saul. Constat autem his locis filios appellari nepotes. Neque hi tantum, omnes posteri in sacris libris dicuntur filii; ut Achan appellatur filius Zare, Jos. vii. 1. 24. & Christus Mat. i. filius Davidis. Ergo Sarai neptis Thare ejus filia merito est appellata.

28.
Num ex profana historia probari posse. Confirmatio 2. Reſponſionis.

fit in usu olim fuisse inter fratres, soroſus conjugia, parum, aut nihil nostra interest. Scimus quæ refert H. Grotius de moribus Gentilium ad cap. Geneſeos viceſimum. Sed non servarunt sanctissimi Patriarchæ leges omnes Ethnicorum populorum. Quantum ad sanctos Patres pertinet, extant de rebus illorum gestis libri Divina auctoritate conscripti. Ex his si nullum aliud proferatur testimonium, quam colloquium Abrami cum Sara, *Dic, quod soror mea es,* aut cum Abimelech, *Vere soror mea es,* *filia patris mei;* jam constat momentum istud nullius esse roboris. Econtra ratiocinatur Hieronymus adversus Elvidium, credibile non esse Abramum virum justum patris sui filiam conjugem accepisse; & quia in primis hominibus propter aurium sanctitatem id ipsum Scriptura non nominat, malens intelligi, quam proferri: & quia Leviticus xx. 17. prohibetur matrimonia inter fratres, tanquam res per seipsum nefaria; quippe legitur, *Qui acceperit sororem suam filiam patris sui, vel filiam matris sua, & viderit turpitudinem ejus, illaque confexerit fratri ignominiam, nefariam rem operati sunt.* Cæterum, ut ut defendi possit contrarium; neque liquet aperte Sarai fuisse filiam immediate generatam à Thare, neque Augustinum secutum sententiam deteriorem. Atque hæc pro Augustinianis vindiciis tantisper dicta sunt. Nam in libris contra Faustum hæc tantummodo castigavit Phereponus; aut, si maculae affictæ sunt aliae, exflueantur halitu, neque opus est spongia.

CAPUT VII.

De Moysé Hebraicarum legum Promulgatore.

SUMMARIUM.

1. An Moyses sit Aegyptium vel Hebraicum nomen.
2. Quænam uxor Moyſis.
3. An Moyſes Monogam.
4. An Moyſes Homicida.
5. & 6. Respondeatur, quod non fuerit homicida.
7. An Moyses genere Heliopolitanus.
8. Moyſes non fuit leprosus.
9. Confirmatur.
10. II. 12. & 13. De cornuta facie Moyſis.
14. Moyſes non fuit primus literarum inventoſ.
15. Probatur 2dè.

Piu-